

Koncepcja *Zielonej Księgi krajobrazów Polski*

(wersja z 1 grudnia 2025 r.)

1. ZAŁOŻENIA I CELE

Stan i zmiany krajobrazów Polski są złożonym zagadnieniem, obejmującym zarówno naturalne, jak i antropogeniczne uwarunkowania i procesy. Istnieje bardzo bogaty dorobek dotyczący badań nad różnymi aspektami struktury i funkcjonowania krajobrazu. Główny cel *Zielonej Księgi* to dostarczenie szeroko rozumianemu społeczeństwu uporządkowanej wiedzy na temat krajobrazu. Jest to szczególnie istotne w czasach narastającej niepewności i kryzysów społeczno-ekonomicznych, jak też rosnącej roli naturalnych zdarzeń ekstremalnych i katastrofalnych. W ten sposób Zielona Księga nawiązuje do tematu przewodniego prac Komitetu Nauk Geograficznych PAN w kadencji 2024-2027 pt. „Zmiany polskich krajobrazów jako efekt kryzysów i zjawisk ekstremalnych”.

Sformułowany główny cel ma charakter praktyczny, dlatego potrzebne jest przyjęcie założeń i metodologii umożliwiającej selektywne wykorzystanie istniejącego dorobku pod kątem przydatności dla sfery społecznej i decyzyjnej. Odbiorcami Księgi winny stać się instytucje sektora publicznego, odpowiedzialne za kształtowanie środowiska oraz politykę rozwoju lokalnego i regionalnego, eksperci, a także szeroko rozumiane społeczeństwo obywatelskie. Wśród instytucji publicznych są to w szczególności resorty i ich agendy odpowiedzialne za ochronę środowiska i klimatu, urbanizację czy rozwój infrastruktury oraz samorządy (wojewódzkie i lokalne). Wśród kategorii społeczno-zawodowych wskazać można sektor organizacji non-profit, wyspecjalizowane firmy eksperckie (zajmujące się doradztwem, w tym planowaniem przestrzennym i architekturą krajobrazu), ogólnopolskie i lokalne stowarzyszenia społeczno-zawodowe, obywatele zainteresowanych badaniami i ustaleniami związanymi z krajobrazem, uczniów i studentów, hobbystów i miłośników przyrody.

Zielona Księga jest też kierowana w stronę środowiska naukowego i akademickiego, aby stanowiła źródło usystematyzowanej wiedzy o stanie współczesnego rozwoju nauki o krajobrazie w Polsce, jak też ustaleń na temat zjawisk, procesów i zmian w nim zachodzących.

Opracowanie powstaje w szczególnym czasie, w którym w Unii Europejskiej wdrażane są kolejne rozwiązania w zakresie organizacji życia społeczno-gospodarczego, wynikające m.in. 17 celów zrównoważonego rozwoju ONZ. Cele te w większości są silnie związane i zorientowane na krajobraz, w tym m.in. na jakość środowiska. W tym kontekście krajobraz można postrzegać jako obszar integrujący różne dyscypliny naukowe, wspierający działania na rzecz dobrostanu życia ludzi. Na związek krajobrazu z jakością życia zwraca się uwagę w Europejskiej Konwencji Krajobrazowej. W 2025 r. przypada 25 rocznica jej uchwalenia i 10-lecie *Ustawy z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu*, będącej elementem wdrażania zapisów konwencji. Ustawa (powszechnie znana jako „ustawa krajobrazowa”) wprowadziła m.in. nowy instrument ochrony krajobrazu, jakim jest obligatoryjny audyt krajobrazowy dla województw. Dokumenty audytowe powinny zostać uchwalone w regionach do końca 2025 r. Nie wszędzie

przyjmowane są one z pełnym zrozumieniem i akceptacją, dlatego *Zielona Księga* może pełnić znaczącą rolę informacyjną, opiniotwórczą i edukacyjną w zakresie wdrażania ustaleń audytowych. Może mieć to znaczenie w pozyskaniu finansowania, np. na wydanie opracowania drukiem.

Na tym tle głównym celem problemowo-przedmiotowym *Zielonej Księgi* i działań towarzyszących (np. seminariów, planowanych publikacji), jest identyfikacja i ocena stanu i zmian krajobrazów Polski w ujęciu ogólnopolskim i regionalnym oraz dynamicznym (historycznym). Celem operacyjnym jest utworzenie swego rodzaju „syntezy krajobrazowej”, uwzględniającej rozpoznanie stanu badań i kierunków zmian w ujęciu przyrodniczo-regionalnym (góry, wyżyny, niziny, pojezierza, pobraże) oraz nawiązującej do wojewódzkich audytów krajobrazowych (tj. typologii krajobrazów aktualnych, zgodnie z kierunkiem prac przyjętym na I posiedzeniu Zespołu), jak też zmian w czasie różnych zjawisk, procesów, relacji człowiek-środowisko, dynamiki (związanej m.in. ze zdarzeniami ekstremalnymi) i ich znaczenia dla społeczeństwa i gospodarki. Szczegółowe cele diagnostyczne, ewaluacyjne (ocenne) i prognostyczne są następujące:

- 1) uporządkowanie stanu wiedzy o zjawiskach, procesach i kierunkach zmian krajobrazu w Polsce, zwłaszcza współcześnie (po II wojnie światowej), wraz z prognozą na kolejne ok. 50 lat;
- 2) systematyzacja wiedzy o ewolucji i rozwoju nauki o krajobrazie w określonym ujęciu koncepcyjno-metodologicznym;
- 3) wskazanie dobrze rozpoznanych zagadnień oraz istniejących luk badawczych i praktycznych;
- 4) rozpoznanie problemów i wyzwań związanych z identyfikacją zasobów i zagrożeń krajobrazowych oraz oceną walorów krajobrazu, istotnych dla różnych sfer życia społeczno-gospodarczego i podmiotów, w tym jakie niosą za sobą opracowywane i wkrótce wdrażane audyty krajobrazowe;
- 5) ocena stanu i zachodzących zmian krajobrazu z punktu widzenia zaspokojenia potrzeb społecznych;
- 6) identyfikacja aktualnych i potencjalnych konfliktów społecznych (w tym przestrzennych) w wyżej wskazanym zakresie;
- 7) utworzenie bazy informacyjnej (www), zawierającej m.in. informacje o dobrych praktykach, a także najważniejsze publikacje i poradniki metodyczne (np. dotyczące ocen oddziaływania elektrowni wiatrowych oraz innych wybranych przedsięwzięć na krajobraz);
- 8) dostarczenie naukowcom oraz podmiotom społecznym, gospodarczym, samorządowym itd. uporządkowanej wiedzy na temat zachodzących zmian w krajobrazie, w tym stanu rozwoju badań i potrzeb badawczo-aplikacyjnych;
- 9) sformułowanie wniosków, zaleceń i rekomendacji dla polityki rozwoju przestrzennego i ochrony krajobrazu.

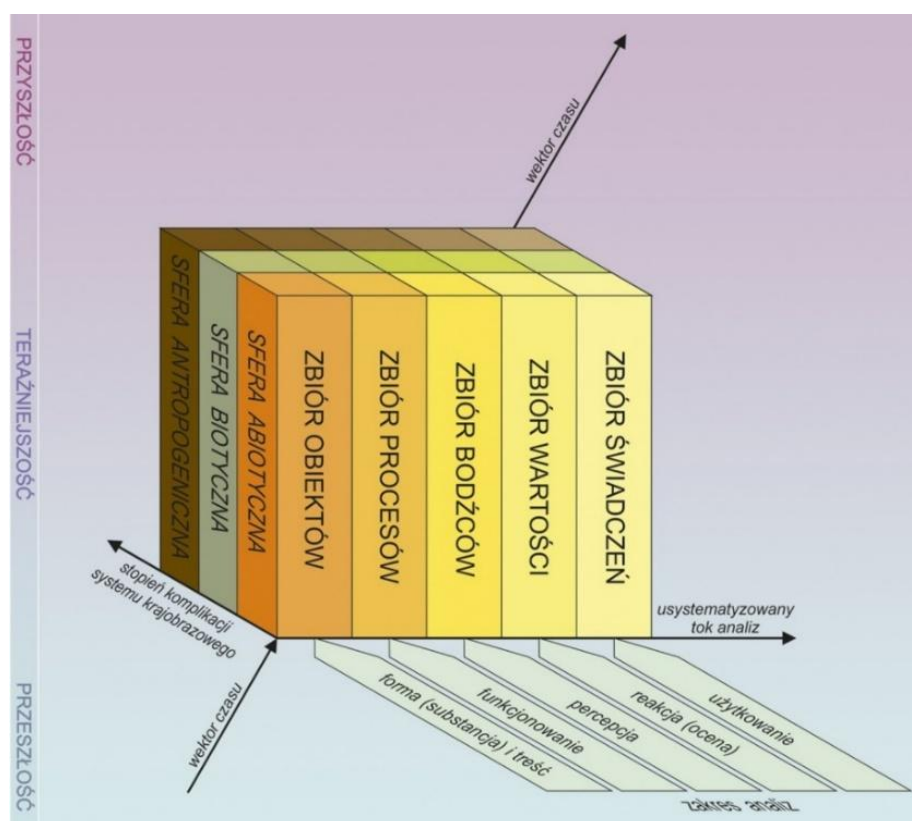
2. METODY

Podstawowym narzędziem będzie kwerenda oraz synteza dotychczasowego dorobku – głównie opublikowanych i dostępnych wyników badań, analiz, ekspertyz, baz danych itd. Jest to podstawowe narzędzie w grupie tematów BE i częściowo A. Jako uzupełnienie, traktowane fakultatywnie (ze względu na pracochłonność), przewiduje się wykorzystanie nowych badań

empirycznych, najlepiej przeprowadzonych dla całego kraju lub typu krajobrazu, które pomogłyby lepiej rozpoznać dane zagadnienie (np. identyfikacja wybranego, dotychczas zbadanego zjawiska/procesu, wpływ wybranej funkcji, np. osadniczej, transportowej, rolniczej itp. na krajobraz i odwrotnie). W szczególności dotyczy to grupy D, a w mniejszym stopniu C.

Zaleca się m.in. cytowanie głównych efektów o charakterze syntetyczno-empirycznym i wizualnym – takich jak tabele, wykresy, mapy, schematy, fotografie itd. – co wiąże się z koniecznością otrzymania zgód na ich wykorzystanie w przewidzianych syntezach częściowych (subraportach) oraz planowanej monografii.

W zakresie przedmiotowo-problemowym kwerendy, punktem wyjścia – zwłaszcza w subraportach z grup B i C – są powszechnie stosowane definicje krajobrazu, ekologii krajobrazu, geografii fizycznej kompleksowej, geoekologii, a także ujęcia stosowane w badaniach relacji człowiek-środowisko. W szczególności – w nawiązaniu do ustaleń z I posiedzenia Zespołu ds. badań krajobrazu, zakres opisuje tzw. „kostka krajobrazowa”:

Źródło: Chmielewski, T.J., Myga-Piątek, U., & Solon, J. (2015). Typologia aktualnych krajobrazów Polski. *Przegląd Geograficzny*, 87(3), 377-408.

<https://rcin.org.pl/igipz/publication/77377>

Na podstawie powyższej „kostki” można wyróżnić trzy główne sfery problemowo-przedmiotowe: (1) struktura krajobrazu, (2) dynamika i powiązania funkcjonalne, w tym oddziaływania i przepływy, (3) relacje człowiek-środowisko, w tym percepcja, zasoby i walory, np. świadczenia krajobrazowe (gł. ekosystemowe). **Wszystkie trzy sfery powinny być rozumiane kompleksowo, a nie z perspektywy pojedynczych subdyscyplin, np. geomorfologii, klimatologii, botaniki, geografii osadnictwa itd.**

Typowy zakres problemowo-przedmiotowy, np. w słowach kluczowych artykułów, może być następujący: krajobraz (wraz z dookreśleniem, np. kulturowy, geochemiczny, turystyczny, leśny, wizualny), modele środowiska przyrodniczego, w tym klasyfikacje, typologie i regionalizacje (o ile nie koncentrują się na jednej grupie elementów, np. wyłącznie litologii, hydrografii), georóżnorodność i bioróżnorodność (o ile nie skupiają się na wąskich zagadnieniach typowo geologicznych, geomorfologicznych, klimatycznych, hydrologicznych, fitosocjologicznych itd.), system człowiek-środowisko i relacje człowiek-środowisko (antropopresja, przyrodnicze czynniki osadnictwa, wpływ klimatu na planowanie i zagospodarowanie przestrzenne, adaptacja do zmian przyrodniczych, ocena zasobów i walorów przyrodniczych, ocena cech środowiska dla określonych celów społecznych lub gospodarczych, np. turystyki, zagrożenia i ryzyka, wycena pieniężna krajobrazu/monetyzacja), środowisko przyrodnicze lub geograficzne (badane tylko w aspekcie kompleksowym lub holistycznym), świadczenia ekosystemowe, potencjał krajobrazu, krajobraz i środowisko jako widok: ich percepcja oraz analiza fizjonomiczna i estetyczna. Duża część badań krajobrazowych obejmuje zwłaszcza zmiany użytkowania terenu i pokrycia terenu, jest to popularny przedmiot badań zarówno w geografii fizycznej, jak i społeczno-ekonomicznej, a także spotykany w innych dyscyplinach: urbanistyce, historii, ekonomii i in.

W zakres subraportów nie wchodzi szczegółowe zagadnienia typowe dla subdyscyplin i ich pól przedmiotowych, wiążące się z opisem elementów i zagadnień oraz zjawisk i procesów stanowiących te pola badawcze. Np. w ekologii i botanice są to analizy fitosocjologiczne i opisy stanowisk roślinnych, w geomorfologii – badania procesów stokowych i analizy morfometryczne, w geografii osadnictwa i rolnictwa – użytkowanie ziemi w ujęciach średnio i małoskalowych (np. województw). Ujęcia subdyscyplinarne są dopuszczalne, o ile wyraźnie określają dane zagadnienie w stosunku do krajobrazu, np. odporność stanowisk roślinnych na antropopresję, wpływ procesów stokowych na tworzenie się kateny (toposekwencje geokompleksów), wpływ obiegu wody, pierwiastków na krajobraz, wpływ transportu na system człowiek-środowisko, itd.

Ponieważ – jak wspomniano – **tematem przewodnim w tej kadencji KNG PAN są zagadnienia kryzysów i zdarzeń ekstremalnych/katastrofalnych**, można dopuścić nieco podstawowych, przeglądowych prac dotyczących np. przebiegu powodzi, procesów osuwiskowych (ruchów masowych), odporności poszczególnych elementów krajobrazu na różnego rodzaju bodźce zewnętrzne.

Przykładowe prace i linki, mogące pomóc w identyfikacji zakresu badań krajobrazu mieszczącego się w problematyce prac Zespołu ds. zmian krajobrazów, obejmują następujące publikacje (dostępne łatwo w internecie, dlatego lista nie obejmuje podręczników akademickich):

- Chmielewski, T.J., Myga-Piątek, U., & Solon, J. (2015). Typologia aktualnych krajobrazów Polski. *Przegląd Geograficzny*, 87(3), 377-408. <https://rcin.org.pl/igipz/publication/77377>
- Degórski, M., Ostaszewska, K., Richling, A., & Solon, J. (2014). Współczesne kierunki badań krajobrazowych w kontekście wdrażania Europejskiej Konwencji Krajobrazowej. *Przegląd Geograficzny*, 86(3), 295-316. <https://doi.org/10.7163/PrzG.2014.3.1>
- Kistowski, M. (2018). *Rozumienie krajobrazu przez geografów – przyrodników*. Gdańsk: Politechnika Gdańska. https://arch.pg.edu.pl/documents/10613/73017270/M_Kistowski_rozumienie%20krajobrazu%20przez%20geografow-przyrodnikow.pdf

- Kistowski, M. (2019). Kierunki polskich zastosowań ekologii krajobrazu w gospodarowaniu przestrzenią po 1982 r. *Przegląd Geograficzny*, 91(1), 7-39. https://rcin.org.pl/igipz/Content/70394/WA51_91726_r2019-t91-z1_Przeg-Geogr-Kistowski.pdf
- Kondracki, J., & Richling, A. (1983). Próba uporządkowania terminologii w zakresie geografii fizycznej kompleksowej. *Przegląd Geograficzny*, 55(1), 201-217. <https://rcin.org.pl/igipz/dlibra/publication/16255/edition/13253>
- Kostrowicki, A.S. (1992). *System „Człowiek-środowisko” w świetle teorii ocen*. Prace Geograficzne, 156. Warszawa: IGIPZ PAN. <https://www.rcin.org.pl/dlibra/publication/5283/edition/699>
- Myga-Piątek, U. (2001). Spór o pojęcie krajobrazu w geografii i dziedzinach pokrewnych. *Przegląd Geograficzny*, 73(1/2), 163-176. <https://rcin.org.pl/igipz/dlibra/publication/3628/edition/1028>
- Richling, A. (1996). Ekologia krajobrazu jako dyscyplina jednocząca przyrodników, *Przegląd Geograficzny*, 68(1-2), 31-40. <https://rcin.org.pl/igipz/dlibra/publication/3656/edition/1062>
- Zbucki, Ł., Solon, J., & Balon, J. (red.) (2025). *Ochrona przyrody i krajobrazu w Polsce*. Biała Podlaska: Akademia Bialska im. Jana Pawła II. <https://repozytorium.akademiabialska.pl/items/b50fea03-a449-4d41-926f-2d9067d0b136>

3. EFEKTY

W pierwszym etapie głównym efektem będzie publicznie dostępna (www) „Zielona Księga krajobrazów Polski”. Będzie to zbiór częściowych syntez (subraportów) pod redakcją naukowo-eksperską Zespołu koordynacyjnego, opatrzony Wprowadzeniem. Po zebraniu uwag, recenzji itd. planowane jest wydanie:

- (a) *Zielonej Księgi* jako monografii zbiorowej pod redakcją (wydanej przez jedno z czołowych polskich wydawnictw naukowych);
- (b) syntezę końcowej opracowanej na podstawie subraportów, również wydanej w postaci monografii (albo pod redakcją, albo autorskiej, np. Zespołu koordynacyjnego i/lub koordynatorów subraportów). Synteza będzie zawierała m.in. uszeregowane rekomendacje dla badań oraz polityki rozwoju, ochrony środowiska itp.

W przypadku wyników mogących wzbudzić zainteresowanie międzynarodowe (np. badania oryginalne i reprezentatywne dla ‘polskiej szkoły badań nad krajobrazem’, np. regionalizacje, typologie) przeanalizowana zostanie też możliwość publikacji zagranicznej w formie monografii przez jedno z renomowanych wydawnictw (np. przez Taylor & Francis).

Autorzy subraportów mają pełne, nieograniczone prawa do wcześniejszego wydania wyników swoich prac w postaci artykułów w czasopiśmie naukowym, jednak z zaznaczeniem, że pochodzi to z większej całości, planowanej do wydania w postaci monografii lub opatrzonej informacją: „Niniejsze opracowanie zostało wykonane w ramach prac badawczych Komitetu Nauk Geograficznych Polskiej Akademii Nauk w latach 2024-2027”.

4. RODZAJE I STRUKTURA SYNTEZ CZĄSTKOWYCH (SUBRAPORTÓW)

Przewiduje się 5 grup (rodzajów) subraportów (syntez częściowych) (A-E):

(A) koncepcyjno-teoretyczne i metodologiczne (ogólne, uniwersalne) – dotyczące przeglądu najważniejszych elementów badań nad krajobrazem, w tym terminologii. Historia, rozwój koncepcji i metodologii badań nad krajobrazem oraz główne problemy praktyczne. Celem jest kwerenda oraz systematyzacja istniejącego dorobku, mająca dać odpowiedź na pytania:

- i. jakie są główne etapy badań nad krajobrazem w Polsce i jakie są ich charakterystyczne cechy?
- ii. jakie zagadnienia były podejmowane?
- iii. jakie są specjalizacje ośrodków naukowych? Jaki jest stan współpracy interdyscyplinarnej?
- iv. czy można wyodrębnić luki badawcze?
- v. jakie powinny być priorytety badawcze? Czy badania wskazanych luk, czy rozszerzanie już istniejącej wiedzy? Czy jest potrzeba tzw. wielkich syntez krajobrazowych?
- vi. jakie są główne osiągnięcia polskiej szkoły badań krajobrazowych? Jakie są sukcesy, a jakie być może niedociągnięcia (np. czego nie dało się zrobić)?
- vii. jaki jest „katalog” kryzysów i zjawisk ekstremalnych oddziałujących na krajobrazy w Polsce po II wojnie światowej? Czy i jakie są strategie reagowania na ww. kryzysy?
- viii. jakie badania o znaczeniu praktycznym były realizowane, a jakie nierealizowane mimo potrzeb?
- ix. jakie są główne potrzeby praktyczne i które zagadnienia powinny być szczególnie badane przez „krajobrazowców” (i nie tylko)?
- x. jaki jest stan edukacji w szkołach różnego typu na temat krajobrazu? Czy potrzebne są np. zmiany w podstawie programowej i programach nauczania?

Powyższe pytania mogą mieć też zastosowanie w subraportach B-D.

(B) przeglądy regionalne – dotyczące kwerendy i syntezy badań w głównych regionach (pasach) krajobrazowych Polski (góry, wyżyny, niziny, pojezierza, pobraże) oraz na obszarach silnie zurbanizowanych. Celem jest systematyczny przegląd badań po II wojnie światowej, zwłaszcza pod kątem ich użyteczności, m.in.:

- xi. jakiego typu badania prowadzono i w jakich lokalizacjach?
- xii. które regiony są lepiej rozpoznane, a które mniej pod względem stanu i kierunków zmian?
- xiii. czy m.in. prowadzono badania porównawcze, w tym w skali kraju?
- xiv. czy i jaka użyteczna problematyka była podejmowana?
- xv. czy wyniki badań były wykorzystywane dla celów praktycznych?

(C) dotyczące obecności człowieka w krajobrazie, czyli nt. wzajemnych relacji człowiek-krajobraz/środowisko dla różnych układów i funkcji społeczno-gospodarczych:

- xvi. jaki jest stan rozpoznania czynników krajobrazowych dla prowadzenia określonych działalności gospodarczych?
- xvii. jaki jest stan badań dot. uwarunkowań i czynników wpływu krajobrazu na działalność człowieka?
- xviii. jaki jest stan rozpoznania związków i wpływu poszczególnych kierunków działalności człowieka na krajobraz (w ujęciu „branżowym”: osadnictwo, infrastruktura, rolnictwo, gospodarka leśna, górnictwo, przemysł, turystyka itd.)?
- xix. jak zmiany krajobrazów wpływają na relacje człowiek-środowisko? Czy są korzyści i straty wynikające ze zmian krajobrazów dla działalności człowieka?
- xx. jak społeczeństwo polskie postrzega zmiany krajobrazu i jakie ma wobec niego oczekiwania? Czy zmienia się świadomość wartości krajobrazu?
- xxi. czy i które krajobrazy lokalne są częścią tożsamości społecznej i na ile krajobraz nosi zapisy tożsamości społecznej?
- xxii. jaki jest wpływ działalności człowieka na fizjonomię, walory widokowe i estetykę krajobrazu?
- xxiii. jaką jest percepcja krajobrazu, w tym jaką rolę odgrywają bodźce pozawizualne?

xxiv. jakie inicjatywy prokrajobrazowe są podejmowane przez rząd, samorządy, think-tanki, organizacje pozarządowe, media?

(D) specjalistyczne i metodyczne – dotyczące wybranych zagadnień i typów krajobrazów, np. *case study*, które mogą być wzorcem dla analiz w skali całego kraju:

xxv. na czym polega indywidualność wybranych krajobrazów Polski?

xxvi. które z zagadnień wymagają poszerzenia badań? Czy i jaka powinna być priorytetyzacja tematów badawczych, zjawisk i procesów do opisanie i wyjaśnienia?

xxvii. czy pojawiły się w ostatnim czasie nowe dane i informacje, mogące być wykorzystane do badań? (por. pkt E)

xxviii. które zagadnienia mogłyby być przedmiotem prac na stopień, np. doktoratów? np. w nawiązaniu do stwierdzanych luk badawczych?

(E) źródłowo-informacyjne – bazy danych, bibliografie itp. użyteczne dla badań krajobrazowych; w tym dotyczące zasobów źródłowych, na podstawie których można prowadzić badania wzdłużne (historyczne), o dłuższym horyzoncie czasowym i dla całego kraju. Ze względu na dużą ilość, nie powinno to dotyczyć źródeł wyłącznie lokalnych (dla małego regionu) czy efemerycznych (nie nadających się do porównań w czasie).

W niektórych z grup potrzebne będzie uspoźnienie struktury zawartości, zwłaszcza B (przeglądy regionalne) i C (relacje człowiek-krajobraz, zwłaszcza w zakresie funkcji społeczno-gospodarczych).

5. STRUKTURA SUBRAPORTÓW (część tytułów skrótowa lub wstępna, podobnie kolejność)

Aktualnie jest planowanych 38 subraportów (syntez częściowych). Podano nazwiska osób odpowiedzialnych, część tych ustaleń osobowych może mieć charakter wstępny. Osoby są odpowiedzialne za dobór Autorów (można też się zgłaszać do Zespołów samodzielnie i szukać współpracowników poza nim – zostaną włączeni do Zespołu). Aktualnie Zespół liczy ok. 170 osób.

(A) Ujęcia koncepcyjno-metodologiczne (ogólne, uniwersalne) (historia, rozwój koncepcji i metodologii badań nad krajobrazem, a także ogólne problemy praktyczne) (koordynator U. Myga-Piątek)

- A1. Przegląd dorobku (*U. Myga-Piątek* na podstawie ankiety skierowanej do ośrodków)
- A2. Historia badań krajobrazowych w Polsce (*U. Myga-Piątek, A. Richling*)
- A3. Wyniki audytu krajobrazowego (*U. Myga-Piątek, M. Kistowski, J. Solon*)
- A4. Wymiar prawny w ochronie i kształtowaniu krajobrazu (*M. Nowak*)
- A5. Edukacja krajobrazowa w szkołach (*D. Piróg*)

(B) Przeglądy regionalne (koordynator *J. Balon*)

- B1. Pobrzeże Bałtyku i bliska strefa morska (*S. Horska-Schwarz*)
- B2. Pojezierza (krajobrazy młodoglacjalne) (*R. Kot*)
- B3. Niż Polski (krajobrazy staroglacjalne) (*A. Macias*)
- B4. Wyżyny (*G. Janicki*)
- B5. Góry i kotliny podgórskie (*A. Latocha-Wites, J. Balon*)
- B6. Duże miasta i obszary silnie zurbanizowane (*R. Szmytkie*)

(C) Relacje człowiek-krajobraz (człowiek-środowisko) (koordynator *M. Kistowski, P. Śleszyński*)

- C1. Ludność i osadnictwo mieszkaniowe (*P. Sudra*)
- C2. Zagospodarowanie infrastrukturalne (*P. Gibas*)
- C3. Rolnictwo i rolnicze użytkowanie ziemi (*M. Wójcik*)
- C4. Górnictwo, przemysł i energetyka (*P. Gibas, T. Rachwał*)
- C5. Transport (*A. Kołoś*)
- C6. Turystyka i rekreacja (*S. Kulczyk*)
- C7. Estetyka krajobrazu (*R. Giedych, P. Śleszyński*)
- C8. Społeczna percepcja krajobrazu (*S. Bernat*)
- C9. Inicjatywy prokrajobrazowe (*M. Bednarek-Szczepańska*)
- C10. Konflikty krajobrazowo-przestrzenne (*A. Staniewska*)

(D) Ujęcia specjalistyczne, metodyczne (w tym wybrane obszary i typy krajobrazów)
(koordynator *Z. Zwoliński*)

- D1. Zmiany krajobrazu w ujęciu historyczno-paleogeograficznym (*D. Brykała*)
- D2. Rola klimatu w zmianach krajobrazu (*J. Wibig*)
- D3. Zmiany krajobrazów w parkach narodowych (*Z. Zwoliński*)
- D4. Rezerваты przyrody (*M. Kistowski*)
- D5. Obieg węgla (*J.M. Matuszkiewicz*)
- D6. Usługi ekosystemowe (świadczona krajobrazów) (*M. Degórski*)
- D7. Terapeutyczna rola lasów (*E. Janeczko, M. Woźnicka*)
- D8. Bioklimat i wpływ na zdrowie (*M. Kuchcik*)
- D9. Krajobrazy podziemne (*A. Tyc*)
- D10. Śródlądowe krajobrazy podwodne (*P. Dynowski*)
- D11. Morskie (bałtyckie) krajobrazy podwodne (*R. Wróblewski*)
- D12. Krajobrazy geochemiczne (*M. Woszczyk*)
- D13. Parki krajobrazowe (*M. Kubacka, P. Krajewski*)
- D14. Parki kulturowe (*P. Kręż*)
- D15. Monitoring krajobrazów (*A. Kostrzewski*)

(E) Źródłowo-informacyjne (źródła dla badań krajobrazowych, bazy danych, bibliografie)
(koordynator *J. Balon*)

- E1. Bazy danych dla badań nad długookresowymi zmianami krajobrazu (*J. Kozak*)
- E2. Bibliografia badań krajobrazów (*J. Balon*)

6. HARMONOGRAM, GŁÓWNE ETAPY (zob. załącznik)

- (a) przygotowanie szczegółowych konspektów subraportów, w tym utworzenie się pełnych składów zespołów autorskich – sukcesywnie, do 15-22 września 2025 r. (po Kongresie Geografii Polskiej w Lublinie);
- (b) opracowanie subraportów – sukcesywnie, do 31 grudnia 2025 r.;

- (c) seminaria nt. subraportów – sukcesywnie, w tym całodniowe lub dwudniowe spotkanie stacjonarne wiosną 2026 r., 11-12 maja 2026 r. oraz ew. w Dniu Krajobrazu (20 października 2026)¹;
- (d) zamieszczenie *Zielonej Księgi* (subraporty) na stronie internetowej – Dzień Ziemi, 22 kwietnia 2026 r.;
- (e) opracowanie syntezy – do końca listopada 2026 r.;
- (f) wydanie wyników subraportów i syntezy w formie dwóch recenzowanych monografii – do końca marca 2027 r.:
 - subraporty jako rozdziały w monografii pod redakcją naukową (całego Zespołu koordynacyjnego lub części osób),
 - synteza jako monografia wieloautorska (opracowana co najmniej przez Zespół koordynacyjny i/lub koordynatorów subraportów);
- (g) co najmniej 1-dniowa konferencja podsumowująca – ok. 22 kwietnia 2027 r. w kolejnym np. Dniu Ziemi albo w ramach planowanego Kongresu Geografii Polskiej w czerwcu lub jesienią 2027 r.

Koniec aktualnej kadencji KNG PAN – 20 maja 2027 r.

1 grudnia 2025 r.

opracował Zespół koordynacyjny:

Przemysław Śleszyński (przewodniczący Zespołu ds. zmian krajobrazów, zastępca przewodniczącego KNG PAN), **Jarosław Balon**, **Sebastian Bernat**, **Renata Giedych**, **Mariusz Kistowski**, **Urszula Myga-Piątek**, **Alicja Najwer** (sekretarz Zespołu), **Jerzy Solon**, **Zbigniew Zwoliński** (przewodniczący KNG PAN)

¹ W przyszłości możliwe byłoby przygotowywanie i ogłaszanie np. w Dniu Krajobrazu cyklicznych raportów (Zielonych lub Białych Ksiąg) o stanie krajobrazu w Polsce, aktualnych na dany rok, oczywiście o bardziej sprofilowanej, selektywnej strukturze zawartości i znacznie mniejszej objętości.

Załącznik 1. Schemat prac Zespołu ds. zmian krajobrazów Komitetu Nauk Geograficznych PAN w latach 2025-2027, w tym przygotowania Zielonej Księgi Krajobrazów Polski

